

לוקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

ותלמד
"חוקי חיים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

דיני

סעודה שלישית

בקשה:

עקב המצב הנוכחי שאיננו נמצאים
בבתי מדרש כרגיל, נא לשלוח
לכמה שיותר אנשים כדי שיגיע
הלכות אלו לבתי בני ישראל,
לתועלת הציבור, וכך יש לכם יד
בהפצת תורה ובהלכות נחוצות

לקבל הגליון כל שבוע במייל:

Paskenshtibel@gmail.com

אפשר להוריד
גליונות קודמים

[Archives - ארכיון](#)

[לתרומות](#)

לוקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"תקופת היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

208

פרשת שמות תשפ"א

דיני סעודה שלישית

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

חיוב סעודה שלישית

החיוב

א. חיוב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, ואסמכוהו אקרא דכתיב "ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה" ונזכר בפסוק 'היום' שלש פעמים (גמ' שבת דף קי"ז ע"ב), ונפסק בשו"ע, יהא זהיר מאד לקיים סעודת שלישית (שו"ע סי' רצ"א ס"א).

הטעם

ב. כל סעודותיו לשם שמים. י"א טעם הג' סעודות בשבת מפני שכשודע צריך לאכול ג' סעודות במשך השבת ומשום כן אינו אוכל בשום סעודה אכילה גסה כדי שיוכל לאכול אחריה עוד סעודה נמצא שכל סעודותיו לשם מצוה ולשובע נפשו וישאר לבו פנוי לעסוק בדברי תורה, ונמצא כובש את יצרו בסלקו את האוכל מלפניו בעודו תאב לו (אבודרהם דיני ג' סעודות עמ' קפ"ב).

ג. שיהיה ניכר שאוכל לכבוד שבת. י"א הטעם מפני שהרי בכל יום אדם אוכל שתי סעודות, אחת בלילה ואחת ביום, ולכבוד שבת הוא מוסיף סעודה שלישית, ולכן הזהיר בה מראה, שזהיר הוא בכבוד שבת וממילא אף השתי הסעודות שכבר אכל היו גם לכבוד שבת (כף החיים סק"ג), וי"א שמשום זה נקרא סעודה זו בלשון בני אדם 'שלש סעודות' על אף שאינה אלא סעודה אחת, משום שרק על ידו ניכר שגם ה' סעודות הקודמות נערכו לכבוד שבת (מחזיק ברכה סק"א, משמרת שלום סי' כ"ט סק"ב).

זוכה על ידה

ד. כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פרעוניות, מחבלי של משיח, מדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג (גמ' שבת דף קי"ח ע"א, מ"ב שם סק"א).

במה מקיימים 'שלש סעודות'

חיובה בפת

ה. חיוב לקיים 'שלש סעודות' בפת (דיעה ראשונה בשו"ע סי' רצ"א ס"ה) מאחר שלומדים את זה מג' פעמים שכתוב 'היום' גבי מן (כנ"ל אות א'), ואע"פ שיש הס"ל שאפשר לקיימה במיני מזונות (אות ז') או במיני פירות (אות י'), מ"מ נפסק שחיובה בפת אף בדיעבד (שו"ע שם).

ו. כמה פת. לכתחילה יאכל פת כמו שרגיל לאכול פת בסעודה, ואם הוא שבע ואינו יכול לאכול הרבה, יאכל עכ"פ שיעור כביצה (שו"ע סי' א') ומעט יותר (מ"ב סק"ב) שיחשב לאכילת קבע וכסעודה (שו"ע סי' רל"ב ס"ג), ואם אינו יכול לאכול כביצה, אפילו כביצה של זמנינו (ביאה"ל סי' רע"א סי"ג ד"ה של רביעיית), יאכל עכ"פ שיעור כזית מאחר שי"א שיוצא גם בזה (מ"ב שם) מ"מ לא יברך אז על הנטילה מאחר שהוא ספק חיוב (מ"ב סי' קנ"ח סק"ט).

קיומה במיני מזונות

ז. י"א שבדיעבד אפשר לקיימה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת מיני דגן שמברכין עליהם 'בורא מיני מזונות' ודי בזה כיון דאין דרך לאכול סעודה שלישית לתיאבון (דיעה שניה בשו"ע שם מ"ב סק"ג וכ"ד).

ח. איזה 'מזונות' עדיף. כשמקיימים אותו במיני מזונות, עדיף לקיימה ב'פת הבא בכיסנין' שאפשר לקבוע עליו סעודה מאשר לקיימה בתבשיל של מזונות, ולכן עדיף לקיימה ע"י חתיכת עוגה מלקיימה ע"י אטריות או קוגל לאקשין (קצוה"ש סי' צ"ב הע' ג').

קיומה בשאר דברים

ט. בבשר ודגים. י"א שאפשר בדיעבד לקיימה גם ע"י דברים שמלפתים את הפת כגון בשר ודגים (דיעה שלישית בשו"ע שם) או ע"י תבשיל של ירקות או פירות כגון קוגל תפוז"א (קיצושו"ע סי' ע"ז סט"ז).
י. פירות וירקות. י"א שבדיעבד אפשר לקיימה אפילו בפירות וירקות (דיעה רביעית בשו"ע שם), ומ"מ פירות מז' המינים עדיפות מסתם פירות וירקות מאחר שהם משיביעים יותר ומברכין אחריהם ברכת 'מעין שלש' (פמ"ג משב"ז סק"ב וסק"ה).

שבע מלאכול וקשה לאכול

יא. שבע. אדם שכבר שבע מסעודת הבוקר וקשה לאכול, מ"מ ישתדל לאכול פת עכ"פ מעט יותר מכביצה או עכ"פ כשיעור זית.

יב. שבע ביותר. ואם הוא שבע ביותר והיה לו צער לאכול יותר או שקץ לו לאכול (מו"ר בשו"ת שבט הקהתי ח"ב סי' קכ"א), אינו מחויב לצער את עצמו לאכול פת (שו"ע סי' א') שהסעודה ניתנה לעונג ולא לצער (מ"ב סק"ג), ומ"מ ישתדל לקיימה בדברים אחרים (שו"ע סי' ה') ובסדר עדיפות זה, בפת הבא בכיסנין (אות ח'), בתבשיל של מזונות (אות ח'), בבשר או דגים (אות ט'), בתבשיל של ירקות, פירות של ז' מינים (אות י') או בשאר מיני פירות.

יג. בימות החורף. החכם עיניו בראשו שלא ימלא בטנו בסעודת שבת כדי ליתן מקום לסעודה השלישית (שו"ע סי' א'), ובפרט בימות החורף בשבתות הקצרות שאין לאכול הרבה בבוקר כדי שיוכל לקיים ס"ש כדינה.

יד. להקפיד על פת דוקא. אע"פ שיש שהתירו לקיים סעודה השלישית בדברים אחרים כנ"ל, מ"מ אין זה היתר אלא לחולה, או למי שבאמת מצטער באכילת פת, אבל אין לזלזל בזה כלל אפילו נשים (לקמן אות כ"ט), כי מעיקר הדין נפסק שקיומה בפת אף בדיעבד כנ"ל, ולכן המזלזל בזה עתיד ליתן את הדין ויש להזהיר על זה מאד מאד (ערוך השלחן סי' ב').

תחילת זמן סעודת שלישית

תחילת זמנה

טו. מזמן מנחה גדולה. נחלקו הראשונים אם אפשר לקיים ס"ש קודם חצות או רק אחר חצות (עי' מג"א ריש סי' תמ"ד), ונפסק בשו"ע (סי' רצ"א ס"ב) שאפשר לקיימה רק אחר זמן מנחה גדולה שהוא חצי שעה אחר חצות, ואם עשאה קודם לכן לא קיים מצות אכילת סעודה שלישית (שו"ע שם).

טז. התחיל קודם חצות והמשיך אחר חצות. אם התחיל סעודת שלישית קודם חצות והמשיך עד אחר זמן מנחה גדולה, כל שגם אכל אחר זמן מנחה גדולה יצא שהרי אכלה בזמנה (מג"א, מ"ב סק"ז).

יז. ערב פסח שחל בשבת. בשעת הדחק כשאי אפשר לקיים ס"ש אחר חצות כגון כשערב פסח חל בשבת [פסח תשפ"א הבעל"ט] שא"א לקיימה לא במצה ולא בחמץ, יש שנתנו עצה לחלק את סעודת שחרית לשנים קודם סוף זמן אכילת חמץ, וכיון שהוא שעת הדחק אפשר לסמוך על השי' הס"ל שאפשר לקיימו גם קודם חצות (מג"א ביאור הגר"א סי' תמ"ד, מ"ב שם סק"ח).

קודם מנחה או אחר מנחה

יח. **קודם מנחה.** "יא שעדיף לאכול ס"ש קודם מנחה כדי שלא יבוא לשתות מים בין מנחה למעריב שהוא קרוב לזמן בין השמשות שאז חוזרות הנשמות לגיהנם ושותים מים לפני חזרתם ונמצא שגזול המתים (יא ברמ"א ס"ב ומ"ב), ומותר לאכול ס"ש קודם מנחה מאחר שהוא נחשב לסעודה קטנה שמותר לאכלה כל שהוא קודם זמן מנחה קטנה (מ"ב סק"י), ונוהגים להקל גם אחר זמן מנחה קטנה (מ"ב ס"י רל"ב סק"ו).

יט. **אחר מנחה.** ו"א שיותר טוב להתפלל מנחה תחילה ואח"כ לאכול ס"ש (יא ברמ"א ס"ב) שאין לאכול עד שיתפלל לדעת המחבר (ש"ע ס"י רל"ב ס"ב), וכן נוהגין בכל מדינות אשכנז (רמ"א שם), וכך מקפידים הנוהגים ע"פ קבלה להתפלל דוקא לפני ס"ש, שכל הסעודות בשבת ניתקנו לאחר התפילה השייכת להן (ערוך השלחן סק"ד, כף החיים סק"ב).

סוף זמן תחילת סעודה שלישית

איסור אכילה לפני הבדלה

כ. **התחיל מבעוד יום.** במוצאי שבת אסור לאכול עד שיבדיל (ש"ע ס"י רצ"ט ס"א), והסכמת הפוסקים שאם התחיל לאכול מבעוד יום ובעת צאת הכוכבים נמצא באמצע סעודה, אין צריך להפסיק הסעודה כדי להבדיל אלא גומר סעודתו (ש"ע ורמ"א שם) ואפילו מותר לברך על דברים שאינם באים מחמת הסעודה כגון פירות ומיני מתיקה בסוף הסעודה (תשובות והנהגות ח"ד ע"ה), ואח"כ מברך ברכת המזון ואח"כ מבדיל (ש"ע שם ס"ד) אבל פשוט שאסור להתחיל הסעודה אחר צאת הכוכבים.

כא. **בין השמשות.** נחלקו הראשונים אם מותר להתחיל סעודה או סתם לאכול דברים בין השמשות דהיינו משקיעת החמה ואילך, י"א שאסור להתחיל רק משחשכה אבל בבין השמשות מותר (רא"ש, ט"ז סק"א), וי"א שאסור להתחיל אפילו כשהוא רק ספק חשכה (רמב"ם, ב"י, ב"ח מג"א), וכן הוא הסכמת הפוסקים לגבי סתם סעודה או לאכילת סתם דברים שאינם באים לקיום סעודה שלישית (מ"ב סק"א) כגון לשתות או לאכול מיני מזונות או פירות (ש"ע ס"י רצ"ט ס"א).

איסור אכילה לפני תפילת ערבית וקריאת שמע

כב. **חוץ מאיסור האכילה לפני הבדלה** (לעיל אות כ) יש עוד איסור שבעצם נוגע בכל לילה והוא שאסור להתחיל סעודת פת תוך חצי שעה לפני צאת הכוכבים (ש"ע ס"י רל"ה ס"ב) והוא מחשש שמא ישכח לקרות קר"ש שהוא מן התורה (מ"ב שם סק"ז), ואיסור זה נוגע גם בסוף השבת שאסור להתחיל לאכול תוך חצי שעה לפני צאת הכוכבים משום קר"ש ותפילת מעריב.

התחלת סעודת שלישית

כג. **לפני שקיעת החמה.** לכתחילה ידקדק ליטול ידיו לסעודה שלישית קודם שקיעת החמה שאז נחשב ודאי יום (מ"ב ס"י רצ"ט סק"א, ביאה"ל ד"ה משתחשך), ויש שהקפידו על זה מאד (הגר"א מעשה רב אות קמ"ח, חזו"א, דינים והנהגות פ"ג, ארחות רבינו ח"א עמ' ק"ל) וגם ידקדק לאכול עכ"פ כזית פת לפני השקיעה כדי שיוכל לקיים גם ס"ש ביום השבת עצמו מאחר שנלמד מדכתיב 'היום' (קצוה"ש ס"י צ"ב הע' ח', וע"פ מ"ב ס"י רס"ז סק"ה).

כד. **בא"י שבין השמשות** הוא קצר מאד ומהשקיעה עד צאת הכוכבים לדעת הגאונים הוא פחות מחצי שעה, אין צריכים להחמיר ולהקפיד להתחיל כבר חצי שעה קודם צאת משום קר"ש וערבית, דהיינו כמו שתיים עשרה דקות לפני השקיעה אלא יש להקל לכתחילה עד השקיעה (קצוה"ש ס"י צ"ד הע' ו', שו"ת מגדנות אליהו ח"ב ס"י כ"א).

כה. **אחרי השקיעה.** מי שלא התחיל סעודת שלישית זמן השקיעה כבר חלק, אפשר להתחיל סעודת שלישית גם אחרי השקיעה, והוא כדי לקיים מצות אכילת סעודת שלישית שהוא דבר מצוה (מ"ב סק"א, שער הציון סק"ב, תשובות והנהגות ח"ב ס"י ר"ג בשם הגר"ח הלוי), ויקפיד שיהיה עכ"פ קודם חצי שעה לפני זמן צאת הכוכבים והוא נוגע ברוב מקומות בחו"ל שלפי האופק שם השקיעה הוא לפני חצי שעה קודם צאת הכוכבים (מ"ב שם) [והחצי שעה הוא משום קר"ש, ולא משום חיוב הבדלה (מג"א ס"י רצ"ט סוף סק"ב) ודלא כמו שרצו לדייק משער הציון (סק"ד) שאין הכרח בדבריהם].

כו. **וכשיעמיד שומר,** או שיש לו מקום קבוע להתפלל ערבית בבית הכנסת ולא יבוא לשכוח להתפלל ערבית, או כשהוא אוכל סעודת שלישית בבית המדרש עם עוד אנשים, יכול להתחיל סעודת שלישית גם תוך חצי שעה לצאת הכוכבים (שו"ת מגדנות אליהו שם) עד קצת קודם הזמן שהוא רגיל להוציא את השבת.

כז. **נוהג כר"ת.** מי שתמיד נוהג זמן צאת הכוכבים כשי"ר ר"ת, יכול להתחיל סעודת שלישית עד חצי שעה לפני צאת הכוכבים של ר"ת, וכשיש לו שומר או מנין קבוע להתפלל, או שאוכל עם אחרים, יכול לסמוך להתחיל עד שקיעה של ר"ת שהוא 58.5 דקות אחר שקיעה הראשונה.

המקיים ס"ש ע"י מאכלים אחרים

כח. **מי שאינו אוכל פת** לסעודה שלישית ומקיים המצוה ע"י מאכלים אחרים כגון מיני מזונות במקום הצורך (לעיל אות ז' וי"ד) הסתפקו הפוסקים עד מתי מותר לאכול דברים אלו שהרי בעצם אינו נקרא קביעת סעודה (הגרשז"א, שש"כ פנ"ט הע' מ"ז), ומיני פירות שא"א לקבוע סעודה עליהם צידדו הפוסקים שצריך להפסיק באכילתם בזמן שקיעת החמה (ערוה"ש ס"ה) אבל כשקובע סעודה על מיני מזונות לקיים ס"ש, ואוכלתם בדרך קביעת ליד השלחן וכדומה, מותר לאכלם גם לאחר השקיעה כנ"ל לענין סעודת פת (שו"ת שבט הלוי ח"ח ס"י ל"ו).

נשים

חיוב נשים בסעודת שלישית

כט. **נשים חייבות** בסעודת שלישית (ש"ע ס"י רצ"א ס"ו) שכל מילי דשבת איש ואשה שוין כמו שהן מחויבות בקידוש (ש"ע ס"י רע"א ס"ב), ועוד משום שגם הן היו בנס של ירידת המן ועל כולם נאמר 'אכלוהו היום וכו' דמזה נלמד חיוב של סעודות בשבת (מ"ב ס"י רצ"א סק"ז), והרבה נשים אינן יודעות מזה, ויש להודיען ולהזהירן שישמרו לקיים סעודה שלישית (ערוך השלחן ס"ד).

ל. **בלחם משנה.** וכן הן מחויבות בדין לחם משנה (ביאה"ל שם ד"ה נשים).

לא. **אכילה עד צאת הכוכבים.** אשה יכולה לאכול עד קצת לפני זמן צאת הכוכבים הראשון, שהרי אין לה איסור אכילה של חצי שעה קודם צאת הכוכבים משום תפילת ערבית (לעיל אות כ"ב) שהרי אינה נצטווה על תפילת ערבית, ואין עליה להקפיד על האכילה אלא משום חיוב הבדלה (לעיל אות כ"א), וגם בזה נחלקו הפוסקים אם חייבים להפסיק מזמן השקיעה או זמן צאת הכוכבים (שם), ובצירוף הספק אם נשים בכלל מחויבות בהבדלה (עי' משי"כ גליון 157 אות כ"א), ובצירוף להתחשב שהוא לפני שקיעה לפי שי"ר (ע"פ שער הציון ס"י רצ"ט סק"ג), יש להן להקל לאכול עד קצת לפני זמן צאת הכוכבים, ובפרט כשהן אוכלות לקיים מצות סעודת שלישית אע"פ שלא נטלו ידיהן לסעודה (כנ"ל אות כ"ח).

ברכת המזון

שתיית כוס של ברכת המזון

לב. **תמיד מברך על הכוס.** אם אדם מקפיד תמיד לברך ברכת המזון על הכוס, אז מותר גם לשתות כוס של ברכת המזון אחרי סעודה השלישית לפני הבדלה, ששתיית הכוס הוא חלק מברכת המזון (מ"ב ס"י רצ"ט סק"י) וכשמברך אחריו ברכת מעין שלש כשהוא כבר לילה אינו מזכיר בו של שבת (לחם הפנים על קצושה"ש ס"י מ"ד ס"ז).

לג. **אינו רגיל בכוס.** אבל אם אינו תמיד מקפיד לברך על הכוס, אם הוא עכ"פ קודם צאת הכוכבים יכול לשתות הכוס, אבל אם הוא ודאי לילה אין לשתות כוס של ברכת המזון לפני הבדלה (מ"ב שם).

רצה

לד. **כשמברך ברכת המזון** לסעודת שלישית, כל שהוא עדיין שבת אצלו ולא הבדיל, הרי הוא אומר 'רצה' בברכת המזון (ש"ע ס"י קפ"ח ס"ו). ואם התפלל ערבית באמצע סעודת שלישית אז אינו אומר 'רצה' בברכת המזון שנראה כרתתי דסתרתי (מ"ב ס"י קפ"ח סק"ב), אבל אם לא התפלל ערבית ורק אמר הנוסח 'המבדיל בין קודש לחול', מסתפקים הפוסקים אם אפשר עדיין לומר 'רצה' (מג"א ס"י רס"ג ס"ז, מ"ב שם סק"ז) ומספק לא יאמרו (הגר"ש"א, וזאת הברכה פט"ו הזכרת מעין המאורע אות ג').

לה. **שכח לומר רצה.** בשאר סעודות שבת אם שכח לומר 'רצה' וזכר מיד אחר 'בונה ירושלים' מברך אז הברכה 'שנתן שבתות למנוחה וכו', ואם כבר התחיל ברכת הטוב ומטיב, חוזר ומברך ברכת המזון (ש"ע ס"י קפ"ח ס"ז), אבל אם שכח 'רצה' בסעודת שלישית כל שלא התחיל ברכת הטוב והמטיב, אומר נוסח הברכה הנ"ל (מ"ב שם סק"א) עכ"פ כשמברך לפני שקיעת החמה (סידור הרב הובא בתהלה לדוד סק"ד), אבל אם כבר התחיל הטוב והמטיב, אינו חוזר ומברך ברכת המזון (ש"ע שם ס"ח).

לתרומות
או דרך הטלפון:
03-7630585
קוד שלוחה 1498

תרמתי להדפסת
הגליון לטובת
אחותי שתתאדם
והבטחתי לפרסם
ובעזרה שיי"ת היא
התארכה בשעטו"מ

לע"נ אבותינו הק' הצדיקים
שעלתו השמימה כ"ד טבת
ר' נפתלי ב"ר יצחק ז"ע
בעל סמיכת הכמים
ור' שניאור זלמן ב"ר ברוך
בעל התניא ז"ע
נתרם בעילום שם

הגליון נתרם לעילוי נשמת האשה השובה
רחל מנדלסון ע"ה - מנשסמר
בת ר' מנחם מנדל ז"ל
נפטרה כ"ג טבת תשע"ח
הונצח ע"י בני משפחתה